HOMO VULGARIS

Miriam Gamburd

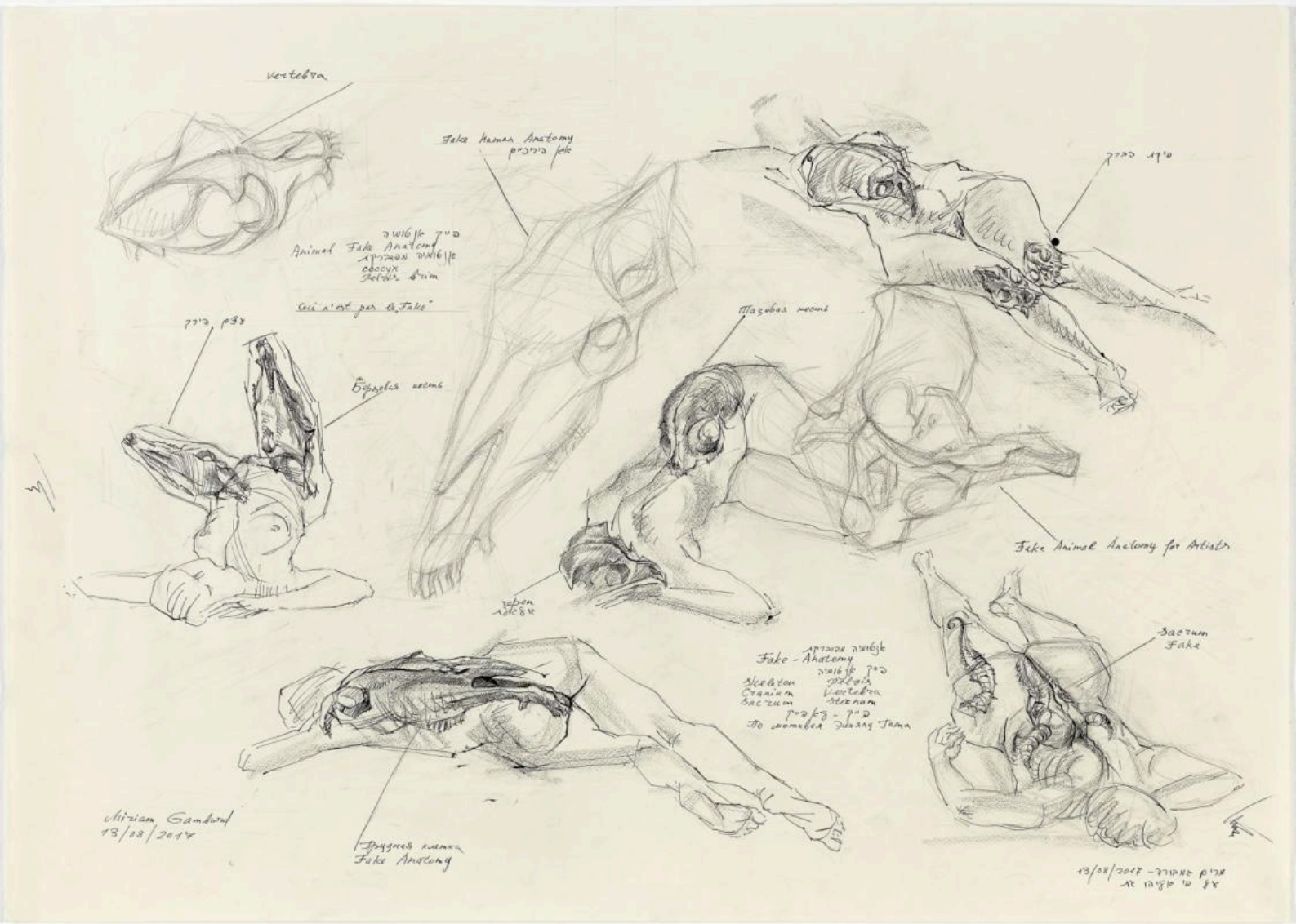

EDITURA SAGA

HOMO VULGARIS

Povestiri din Talmud,
în desenele artistei ***Miriam Gamburd***

Miriam Gamburd este unul din cei mai complecşi şi intriganţii artişti Israelieni. De ani, Miriam construieşte un limbaj unic, folosind virtuozitate tehnică şi o expresie deosebit de puternică care are rădăcini în renaştere, simbolism şi expresionism. Munca ei este aparte şi specială din toate unghiurile şi punctele de vedere.

O lucrare monumentală, aflată în centrul expoziţiei "Homo Vulgaris", organizată la casa artiştilor El Harizi din Tel Aviv, ne oferă prilejul întâlnirii cu opera lui Miriam, sculptor, desenator şi profesor, în Israel. Lucrarea, executată pe o coală de hârtie de 10 metri lungime sumarizează filosofia şi cariera artistei.

Scrolul este un triumf al artei de bună calitate, profund academică, deconectată de modernismul forţat, artificial, cu care ne hrănesc galeriile de artă actuală. În această lucrare Miriam dezvoltă o viziune arhitectonică a muncii sale de sculptor şi desenator. Subiectele ei par a veni din urmă, din Talmud, Biblie, sau din Europa medievală, uneori le găsim într-un dialog alert cu clasicismul european. Fizicul şi metafizicul se împeltesc intim în munca artistei. Sculptura "Naşterea Lilithei" este inspirată de o fântână din catedrala sf. Vitus din Praga, acolo un demon din piatră scuipă apă şi foc, atunci când nu este văzut.

TEXT : ADRIAN GRAUENFELS

LILITH

În textele în limbă ebraică, termenul Lilith (tradus „creaturi nocturne”, „monstru nocturn”, sau „bufniţa - năluca nopţii) apare mai întâi într-o listă de animale din Isaia 34:14, "Fiarele din pustie se vor întîlni acolo cu câinii sălbatici, şi ţapii păroşi se vor chema unii pe alţii. Acolo îşi va avea locuinţa năluca nopţii, şi îşi va găsi un loc de odihnă". În scrolurile de la Marea Moarte termenul apare mai întâi într-o listă de monştri. În inscripţiile magice evreieşti pe boluri şi amulete din secolul al VI-lea BC., Lilith este identificată ca un demon feminin, tot atunci apar primele imagini vizuale.

Pe scrolul "Homo Vulgaris" vom găsi mult elemente inspirate de Talmud, Biblie, Noul Testament, împletite cu desene inspirate de renaştere sau elemente din viaţa modernă.

Fake Anatomy

Fake
Anatomy

Bărbaţi vârstnici, în nud, stau în cerc la o dispută încinsă, în timp ce trei femei se păruiesc ceva mai încolo. Poziţionaţi invers, câţiva Crişti geometrici îşi caută poziţii neconvenţionale, arhitectonice, ţintuiţi pe cruci vag sugerate. Îngeri, păsări, elicoptere moderne, schiţe de eşafodaje şi arhitecturi futuristice fac loc unor oraşe utopice cu pieţe în care tronează statui clasice produse de Rodin sau Antonio Canova, plasate nu departe de moschei din Baku sau Dubai. Dar să nu creadă cineva că imaginaţia este limitată aici. Vom mai găsi femei ale islamului acoperite de hijab, schiţe ale unor sculpturi executate de Gamburd în trecut, sau îngeri îmbrăţişaţi în acte de iubire explicită.

Ne este clar că vizionăm o reală capodoperă, un desen virtuos plin de conotaţii şi asociaţii induse şi transmise cu măiestrie de artistă. Spiritul sau este ascuţit, lucid, uneori caustic în această expoziţie de excepţională forţă prin execuţie dar şi prin concepţia creativ-intelectuală. În cărţi mai vechi găsim o poveste străveche pe care dăscălul Mordechai Michaeli, o citea la la şcoala religioasă pentru băieţi Tahkemoni, de la Ierusalim. E vorba în povestea asta despre un tată bătrân, care-i porunceşte fiului lui: dacă vrei un adăpost de ploaie şi vânt, înalţă-ţi un cort sau o colibă.

Dacă vrei un loc în care să-ţi petreci toată viaţa, clădeşte-ţi o casă de piatră. Dacă vrei să ai grijă şi de fiii tăi, şi de fiii fiilor tăi după tine, clădeşte un oraş înconjurat de ziduri. Dar dacă vei să înalţi o clădire pentru toate generaţiile următoare, atunci scrie o carte. Legenda asta este caracteristica fundamentală a tradiţiei iudaice: cărţile şi mesele în familie. Cărţi şi poveşti pe care părinţii le citesc copiilor lor, la mesele de sărbătoare. Dar desenele, arta în sine? Să revenim la desenele din expoziţie, multe legate de povestirile Talmudului.

Neamului lui Israel nu-i place să asculte de nimeni. Nu ne place să fim ascultători. Biblia şi Moise, străbunul nostru, povestesc în ce măsură neamul lui Israel nu are obiceiul să dea ascultare. Profeţii stau mărturie. Dumnezeu însuşi se plânge de-a lungul întregii Cărţi Sfinte de faptul că neamul lui Israel nu e disciplinat - poporul se ceartă cu Moise. Moise se ceartă cu Dumnezeu. Moise îşi înaintează chiar şi demisia. În cele din urmă se răzgândeşte şi-şi retrage demisia, dar numai după tratative. Asta, după ce Dumnezeu acceptă cele mai importante dintre revendicările lui... Avraam, străbunul nostru, se tocmeşte cu Dumnezeu în chestiunea Sodomei aproape ca un vânzător de automobile la mâna a doua: cincizeci de oameni drepţi? Patruzeci de oameni drepţi? Douăzeci? Poate zece o să fie de-ajuns? Şi când se dovedeşte că nu sunt la Sodoma nici zece oameni de treabă, Avraam nu cade în genunchi şi nu-l imploră pe Dumnezeu să-l ierte pentru obrăznicie, ba dimpotrivă. El îşi îndreaptă privirea către cer şi rosteşte cuvintele care sunt poate cele mai cutezătoare din întreaga Biblie, dacă nu cele mai cutezătoare din toate religiile care au fost de când e lumea: „Cel ce judecă tot pământul nu va face oare dreptate?" Cu alte cuvinte....e drept, Tu eşti legiuitorul, dar Tu nu eşti mai presus de lege.

Eşti stăpânul întregului Univers, dar nu eşti mai presus de lege. Ai făcut cerul şi pământul, dar nu eşti mai presus de lege. O asemenea vorbire nu vom găsi nici în creştinism, nici în Islam. Şi n-am auzit că fulgerul să-l fi nimicit pe Avraam pe loc, drept pedeapsă pentru impertinenţă şi revoltă împotriva Cerului. Adevărat, mai încolo, Avraam e dispus să-şi sacrifice fiul, pe Isaac, din ascultare oarbă. Cum e posibil să treci peste abisul dintre Avraam cel care se luptă cu Dumnezeu pentru viaţa unor străini, locuitori ai Sodomei, şi Avraam care nu ezită nici o clipă atunci când Dumnezeu îi porunceşte să-şi ucidă fiul?

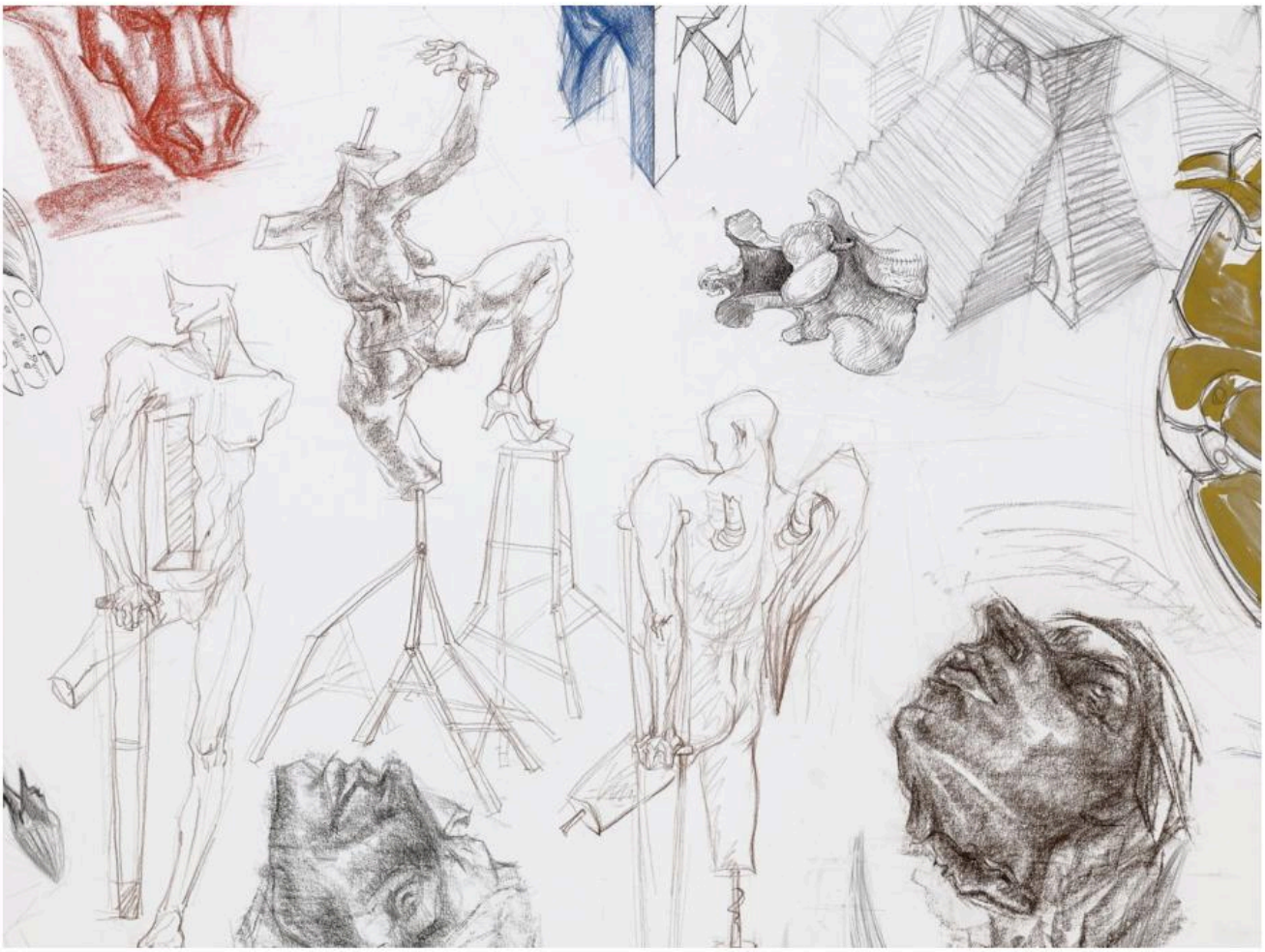

Există o interpretare atrăgătoare a sacrificării lui Isaac. Se presupune că Avraam a fost pus la încercare. Unii comentatori decid că Avraam a picat cu brio la examen. Că de fapt el ar fi trebuit „să refuze executarea ordinului". Că ar fi trebuit să se împotrivească poruncii şi să-i răspundă lui Dumnezeu: „Tu Însuţi ne-ai interzis să aducem jertfe omeneşti, şi de aceea eu refuz să-mi jertfesc fiul. Dumnezeu l-a supus pe Avraam unui test şi Avraam, un adevărat „cavaler al credinţei", a eşuat fiindcă a răspuns: „Am înţeles, să trăiţi, domnule şef!" atunci când ar fi trebuit să spună: „Acesta este un ordin ilegal, deasupra căruia flutură un steag negru". Un argument în chestiunea sacrificiului se poate găsi în Talmudul Babilonian, capitolul Taanith 3:71. Poporul se ceartă fără încetare cu profeţii, profeţii se ceartă cu Dumnezeu, în timp ce se ceartă şi cu poporul şi, totodată, şi cu regii. lov aruncă învinuiri Cerului. Cerul refuză să recunoască faptul că a păcătuit faţă de lov şi, cu toate astea, îi acordă despăgubiri personale acestuia din urmă. Şi în Ghmara sunt tot felul de poveşti care exprimă o anumită revoltă faţă de Cer, ba chiar şi un refuz de a accepta verdictul lui Dumnezeu. Cea mai tulburătoare dintre aceste poveşti din Talmud este cea intitulată "Cuptorul şarpelui ". „Nu în Ceruri se află ea", acestea sunt cuvintele pe care i le aruncă rabi Yehoshua lui Dumnezeu în faţă, atunci când Dumnezeu pretinde să decidă EL într-o dispută între înţelepţi.

Dumnezeu, chemat la judecată de om, găsim în textul "Kaddishului" lui Leonard Bernstein. Omul, prin vocea naratorului, se adresează Domnului cu aceste cuvinte de reproș:

Eşti sigur că îţi aminteşti Tată?
Scânteia care priveşte zorii care vin
Şi care refuză să moară, care
Îţi recunoaşte vocea, caută mila ta.
Întodeauna mi-ai ascultat vocea,
Întotdeauna mi-ai răspuns
Cu un curcubeu, cu o cioară, o plagă...orice.
Dar acum. .. tăcere. Nu-mi spui nimic.

Mă auzi Tată? Tu ştii cine sunt:
Imaginea ta. Încăpăţânata ta reflexie.
Acest om, e sfarâmat, stins, anulat.
Acum fuge eliberat, liber să mizeze
Cu focul cel proaspăt descoperit, setos de moarte,
Voluptoasă, completa şi definitiva moarte.
Stăpân al armiilor te chem la judecată!
Ai permis, ai îngăduit ...cu mana cerească, cu focul sfânt
Tu ceri credinţă, unde e credinţa ta?
De ce ne-ai luat curcubeul frăţiei,
Frumosul arc ce-ţi colora degetul
Ca să-ţi amintească să nu-ţi uiţi promisiunea?
“ Arcul meu ţâşneşte din nori, ca dovadă a frăţiei eterne...
Îl voi vedea şi voi ştii că-i pe vecie".

Asta e legământ? Tu te tocmeşti cu omul!
Dumnezeu de tablă. Legământul tău e o tinichea ...
Se face pulbere în mâna-mi.
Unde e acum credinţa - a Ta sau a mea?

(traducere AG)

Şi în generaţiile din urmă au fost rabini hasidici care L-au dat în judecată pe Dumnezeu după legea iudaică, L-au somat să se prezinte În faţa tribunalului rabinic şi să încerce să justifice toate lucrurile îngrozitoare care se petrec pe lumea asta. Dumnezeu, bineînţeles, nu se prezintă în faţa rabinilor, dar convocarea Lui la judecată în faţa tribunalului e încă în vigoare. Rabinii încă stau şi-I aşteaptă la tribunalul de aici, de pe pământ. Să vină să se justifice, să dea un sens suferinţei şi nedreptăţii. Să explice, în fine, de ce „unul este om bun şi îi e rău, iar altul e un ticălos şi îi e bine" .

Revolta la soarta umanilor, trece ca un fir roşu prin istoria neamului lui Israel: „Cel ce judecă tot pământul nu va face oare dreptate?" , „Pană când vor birui cei răi, Doamne, până când vor birui cei răi?" De la învinuirea directă a Cerului, aşa cum apare ea în Cartea Sfântă şi în Profeţi, în Cartea lui Iov, în Ghemara şi în poveştile hasidice, trece un fir continuu spre poezia splendidă şi cutremurătoare a lui Uri Tzvi Grinberg: "La capătul drumurilor stă rabi Levi Itzhak din Berdicev şi cere un răspuns de la Cel de Sus", poezie care a fost scrisă în urma Holocaustului şi în care rabi Levi Itzhak i se adresează lui Dumnezeu şi îi aruncă în faţă: „Tu unde-ai fost?" sau „Cum ai putut?". Yehuda Amichai scrie: „Dumnezeu e plin de milă. Dacă Dumnezeu n-ar fi plin de milă, atunci ar fi milă şi pe lumea asta, şi nu numai acolo, la El". El, Amichai, şi nu sfântul de aici sau geniul de acolo, el şi nu teologii legilor iudaice, el e moştenitorul adevărat al culturii neamului lui Israel, în tot ce are ea mai bun. În această poezie a lui şi în altele, el poartă genele sufleteşti şi morale ale lui Avraam, părintele nostru din disputa despre Sodoma, ale profetului Ieremia, ale lui Iov, ale personajelor din Cuptorul şarpelui, ale lui rabi Levi Itzhak din Berdicev.

Chiar şi Shai Agnon, om credincios, a pus în gura câtorva din personajele lui cuvinte zguduitoare de imprecaţie faţă de Ceruri. Amoz Oz, în cartea sa "Evreii şi cuvintele" citează povestea întâlnirii între D-zeu, Moise şi Rabi Akiva, pe muntele Sinai. Haim Beer, un specialist în Talmud atrage atenţia asupra discuţiei dintre Moise şi D-zeu care este ocupat să cizeleze punctuaţia alfabetului ebraic. Moise: "Stăpâne al univesului, pe cine aşteaptă mâna ta? El a răspuns: "Se va ridica un bărbat după multe generaţii, Akiva ben Iosef, care va explica fiecare literă a legii". Moise devine gelos. Apare rivalitatea intelectuală, des întâlnită în educaţia evreiască. În cazul de faţă rivalitatea e atemporală, ea trece peste 15 secole care despart pe cei doi bărbaţi: "Stăpâne spune Moise, permite-mi să-l văd" . D-zeu răspunde: " Întoarce-te " şi Moise se trezeşte în clasa talmudistului Akiva, aşezat în al noulea rând. Acolo el aude cum Akiva explică legile, spunând că au fost înmânate de divinitate lui Moise, pe muntele Sinai.

Moise se liniştеşte astfel, pentru că realizează că numele sau va rămâne prezent în memoria poporului evreu. Întors în timp Moise, i-a spus Domnului: " Stăpân al universului, ai la îndemână un asemene om (Akiva), şi cu toate acestea îmi dai mie Tora! Şi El i-a răspuns: "Taci, aceasta este hotărârea mea!". Povestea este ambivalentă prin tonul părintesc pentru Moise şi soarta îngrozitoare oferită lui Rabi Akiva (care va fi omorât de soldaţii Romani în timpul revoltei lui Bar Kohba). Shai Agnon detectează drama intelectelor aflate în conflict. În nuvela sa "Doi învăţaţi care au trăit în oraşul nostru", autorul este conştient de vechea origine a disputelor rabinice. El citează o zicala talmudică: "Dacă într-un oraş trăiesc doi învăţaţi care ajung la un acord privind *halaha* (1), unul moare, iar celălat se mută în alt oraş.

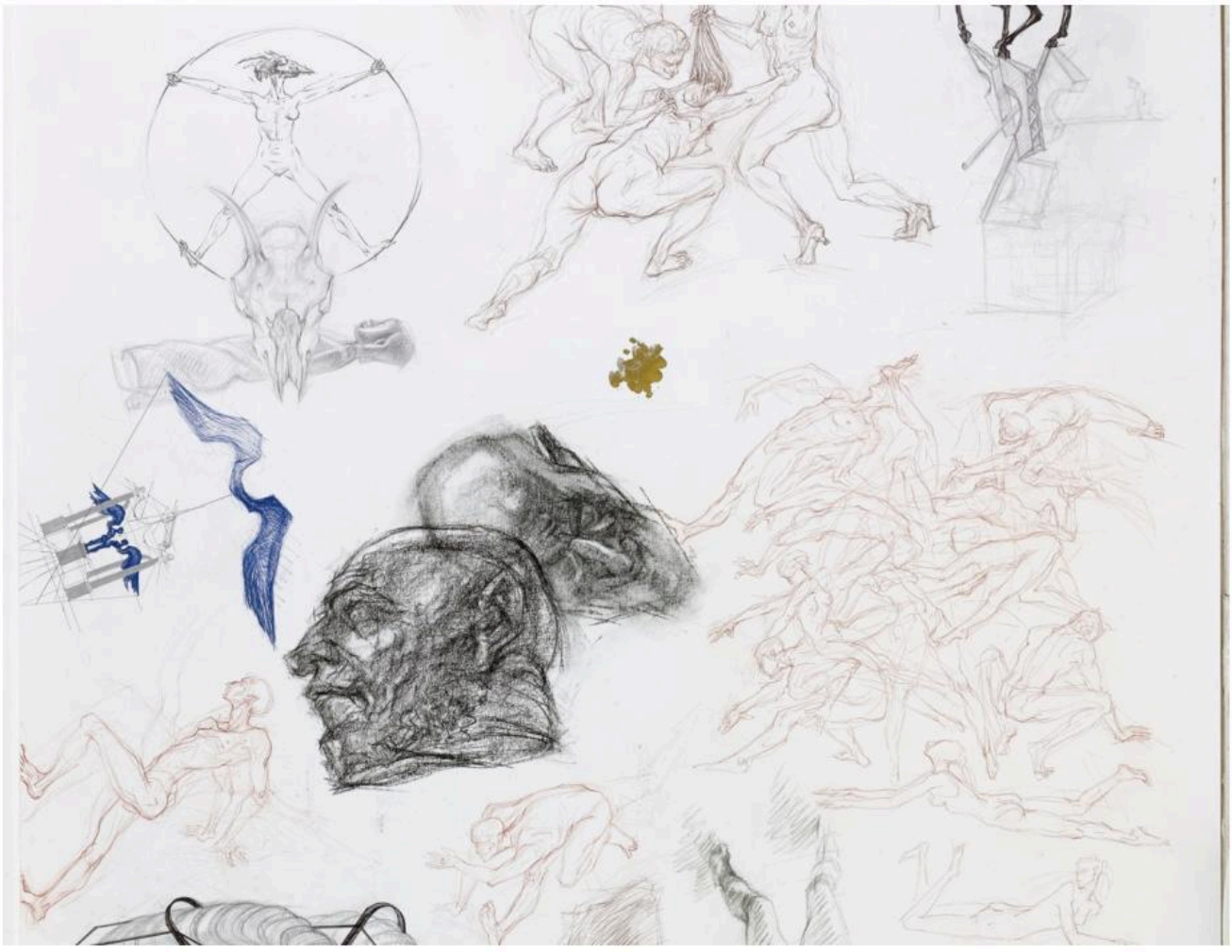

(1) Halahá - este o colecţie de legi religioase evreieşti, (613 porunci), legea talmudică şi rabinică, precum tradiţiile şi obiceiurile ce ţin de iudaism.

Să revenim la personajul Lilith, care este o figură din mitologia evreiască, dezvoltată mai devreme, în Talmudul babilonian (secolele III - V e.n.). Lilith este adesea descrisă că un demon periculos al nopţii, este activ sexual şi care fură bebeluşii în întuneric. În folclorul evreiesc, în Alfabetul Ben Sirach(2), Lilith apare ca prima soţie a lui Adam, care a fost creată în acelaşi timp (de Rosh Hashana) şi din aceeaşi argilă ca Adam (în contrast cu Eva, care a fost creată din una din coastele lui Adam: Geneza 2:22.) Legenda s-a dezvoltat pe parcursul Evului Mediu, în tradiţia Aggadahului, a Zoharului şi a misticismului evreiesc.
De exemplu, în scrierile din secolul al XIII-lea ale lui Isaac ben Jacob ha-Cohen, Lilith l-a părăsit pe Adam după ce s-a cuplat cu arhanghelul Samael.

(2) Alfabetul Ben Sirach este un text anonim din Evul Mediu inspirat din opera elenistică cunoscută sub numele de Sirach. Se estimează că a fost scris între anii 700 şi 1000 EN. Este o compilaţie a două liste de proverbe, 22 în armeica babiloniană evreiască şi 22 în ebraică mishnaică, ambele aranjate ca acrostihuri. Fiecare proverb este urmat de un comentariu din Legenda de Paşte: Hagada shel Pessah. Lucrarea a fost caracterizată ca satiră şi conţine referiri la masturbare, incest şi flatulenţă. Textul a fost tradus în latină, idiş, ladino, franceză şi germană. Există şi o traducere parţială în engleză.

De pe un perete şi de la înălţime, peste creştetul publicului care parcurge expoziţia, ne scrutează demonul Lilith, care sintetizează omul modern, de fapt pe noi, spectatorii. Este o construcţie hibridă în care dintr-un bazin uman răsar picioare şi un gât lung care susţîn craniul unui animal carnivor, o femelă, care şi-a păstrat urechile intacte. Picioarele sunt diferite, intrigante, unul este uman, dar celălalt răsucit cu 180 de grade, se termină cu copita unui animal nu tocmai casher la evrei. Aceste contradicţii sunt ecoul mutăţilor şi al dilemelor omului modern, care nu se poate lepăda de dogme dar nici de esenţa sa pur animalică. Cu un final zâmbet sarcastic Gamburd împodobeşte urechea omul vulgar cu o fundă roz, disonantă, ca tot kitschul care plagiaza artele aici şi aiurea.

Surse: Internet, Gamburd, Amos Oz, Leonard Bernstein, Wikipedia, Biblia

Fotografie: ©Miriam Gamburd, AG

Editura SAGA - 2019

Keren SAGA le Tarbut